

TURİZM ALANINDAKİ ETİK BAŐLİKLİ MAKALELERİN KAVRAMSAL YAPISI

The Conceptual Structure of Ethic-Related Articles in the Field of Tourism

Ekrem AYDIN

Artvin Çoruh Üniversitesi

ekremaydin@artvin.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-2181-6984

Öz

Bu çalışmanın amacı turizmde etik konulu araştırmalar arasında var olan ilişki yapılarını tespit edilmesidir. Bu nedenle etik üzerine gerçekteştirilen çalışmaların kavramsal yapısı ortaya konulmaya çalışılmış ve bu çerçevede Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan ve 1993-2023 Şubat döneminde yayınlanan turizmde etik ile ilgili 164 makalenin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Analiz aşamasında Vosviewer ve R-Bibliometrix yazılımları kullanıldı ve kelime birlikteliği ağları, trend konu ve tematik harita grafikleri oluşturuldu. Araştırma bulgularına göre 2010 yılından sonra turizmde etik konusuna olan ilgi düzenli olarak artmıştır. Ayrıca, kurumsal sosyal sorumluluk, etik liderlik, sürdürülebilirlik, iklim değişikliği konularının daha çok ilgi gören araştırma konuları olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları gelecek çalışmalar için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Etik, Turizm, Bibliyometrik, Vosviewer, Biblioshiny

Abstract

The aim of this study is to identify the existing or potential future relationship structures between research on ethics in tourism. For this reason, the conceptual structure of the studies on ethics is revealed. In this framework, a bibliometric analysis of 164 articles on ethics in tourism published in the Web of Science (WoS) database between February 1993 and 2023 is conducted. Vosviewer and R-Bibliometrix software were used in the analysis phase and word association networks, trend topic and thematic map graphics were created. According to the research findings, the interest in ethics in tourism has increased steadily after 2010. Corporate social responsibility, ethical leadership, sustainability, climate change are the research topics that attracted more attention. The research results offer important implications for future studies.

Key words: Ethic, Tourism, Bibliometric, Vosviewer, Biblioshiny

Giriş

Bibliyometrik analiz belli bir alana ait literatürdeki mevcut eğilimleri analiz etmeye yardım etmekte ve gelecek araştırmalar için araştırmacılara rehberlik etmekte ve motivasyon sağlamaktadır (Radha & Arumugam, 2021). Bu çalışmada da turizmde etik konulu çalışmaların kavramsal yapısı ortaya konmakta, konular arasında var olan ilişki yapıları tespit edilmektedir. Bu kapsamda yazarlarca dokümanlarda kullanılan anahtar kelimeler arası ilişki yapıları tespit edilmektedir. Turizmde etik alanının kavramsal yapısının ortaya konması ile bu alana ilgi duyan araştırmacılara etkili araştırma programları yapmada yardım edecek ve uygulayıcılara da bu alandaki araştırmaların nasıl bir gelişim gösterdiğini görme fırsatı sunacaktır.

Yeni eğilimleri takip etmek ve yeni uygulamalar ya da araştırma konuları için bir gündem oluşturmak için araştırmacıların, sektör profesyonellerinin, yöneticilerin ve editörlerin ilgili alandaki gelişme ve ilgi düzeylerini anlamaları önemlidir (Köseoglu, Sehitoglu, Ross, & Parnell, 2016, s. 1599). Etik ile ilgili araştırmaların gelişimini inceleyen birçok araştırma olmakla birlikte mevcut çalışmaların daha çok turizm disiplini dışında üretim ve hizmet sektöründe olduğu görülmektedir (Bağış & Ardıç, 2021; Lasakova, Remisova, & Abratzky, 2022; Ramos-Hidalgo, Orta-Perez, & Agusti, 2021; Uysal, 2010; Vallaster, Kraus, Lindahl, & Nielsen, 2019; Veledar & Basic, 2021). Turizm alanında ise çok az çalışma bulunmaktadır (Köseoglu vd., 2016; Morçin & Aşıroğlu, 2020; Sunar, 2021). Turizm akademisyenleri, teorik ve uygulamalı etiği, turizm endüstrisi sorunlarının üstesinden gelmenin daha proaktif bir yolu olarak görmektedir (Fennell, 2015). Dolayısıyla turizm sektöründe etik üzerine gerçekleştirilen araştırmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır ve alan belli bir olgunluk düzeyine ulaşmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada turizm sektörü ile ilgili etik konuları ele alan literatürün kavramsal yapısını ortaya koymaya yönelik bibliyometrik analiz yapılmaktadır. Bu düşünceyle araştırmanın temel amacı şu şekilde ifade edilebilir:

- Turizmde etik ile ilgili araştırmaları genel bir görünümünü ortaya koymak
- Turizmde etik alanındaki bilimsel makale üretimini ve bu makalelerin etki düzeyini belirlemek
- En etkili makaleleri tespit etmek
- Turizmde etik alanındaki temel araştırma konularını belirlemek
- Alanın tematik bir değerlendirmesini yapmak ve tematik haritasını ortaya çıkarmak

Araştırmanın geri kalanı şu şekilde organize edilmektedir: ikinci bölümde bu araştırma için tercih edilen araştırma metodolojisine yer verilmektedir. Üçüncü bölümde yapılan analizler neticesinde elde edilen bulgular ile ilgili tablo ve grafikler sunulmaktadır. Son bölümde ise ulaşılan sonuçlar ışığında araştırmanın alana sunabileceği katkıya vurgu yapılmaktadır.

Literatür

Etik, farklı disiplinlerden bilim insanların ilgisini çeken önemli araştırma alanlarından biri olarak görülmektedir. Bu nedenle etik kavramı üzerinde birçok tanım yapılmıştır. (Akbaba ve Erenler, 2011). Etik, kişiyi iyi, doğru ve güzel işler yapmaya yönlendiren

kural ve değerlere ilişkin anlayış şekli olarak tanımlanmaktadır (Lee ve Tsang, 2013). Etik kavramı turizm endüstrisi özelinde ele alındığında ise hizmet alım ve kullanımında kişiyi yönlendiren ahlaki ilke ve standartlar olarak ifade edilmektedir (Aydın, Şimşek, ve Çilesiz, 2016).

Turizm endüstrisinde insan ilişkilerinin yoğun olması hem pazarlama ve yönetim alanlarında hem de turizm aktörleri arası ilişkilerde etik konusunun anlaşılmasının ve benimsenmesinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim son 20 yılda konaklama ve turizm endüstrisindeki etik konuların çeşitli yönlerini araştıran çalışmaların sayısında önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir (Erdoğan Morçin & Aşıroğlu, 2020).

Bu çalışmalar turizm endüstrisinde etik liderlik (Ali & Hassan, 2023; Dhar, 2016; Kim & Brymer, 2011), etik davranış (Chen McCain, Tsai, & Bellino, 2010; Efendi & Tandoğan, 2019), iş yerinde etik iklim (Haldorai, Kim, Chang, & Li, 2020; Lim, Cabral, Malik, & Gupta, 2023; Luria & Yagil, 2008), çevresel etik ve sürdürülebilirlik (Holden, 2019; Jamal & Camargo, 2014) ve medikal turizm ve etik (Crozier & Baylis, 2010; Gönenç, 2016; Snyder, Crooks, & Johnston, 2012) alanlarında katkı sunmaya çalışmaktadır. Araştırmaların büyük çoğunluğunu turizm endüstrisinde işlerin yürütülmesinde endüstri aktörlerinin etik davranışına yoğunlaşmaktadır (Lee ve Tsang, 2013). Bununla birlikte turizm endüstrisindeki etik çalışmalarının entelektüel yapısını ve gelişim seyrini ortaya koymaya yönelik bibliyometrik çalışma sayısının ise çok az olduğu görülmektedir (Köseoglu, Sehitoglu, Ross, & Parnell, 2016). Özellikle “hangi araştırma alanlarında doygunluk seviyesine ulaşılmıştır? Hangi araştırmacılar ön plana çıkmaktadır? Gelecekteki muhtemel araştırma alanları neler olabilir?” gibi soruların cevapsız kalması alanın gelişim seyrinin ortaya konulmasını güçleştirmektedir (Köseoglu vd., 2016).

İlgili bibliyometri çalışmaları incelendiğinde Erdoğan Morçin ve Aşıroğlu (2020) çalışması sonucunda Türkiye’deki dergilerde yayınlanan makalelerde araştırmacıların daha çok yönetim ve pazarlama alanlarındaki etik konusuna yoğunlaştıklarını görmüştür. Baytok ve arkadaşlarının (2019) ulusal turizm kongrelerinde yayınlanan etik konulu bildirileri analiz ettikleri çalışma ise Türkiye’deki etik çalışmalarının henüz emekleme döneminde olduğuna işaret etmektedir (Baytok, Boyraz, Çetin, Mutlu, & Katırcıoğlu, 2019). Başka bir çalışmada ise turist rehberliğinin etik yönünün ulusal düzeyde yeterince çalışılmadığı görülmektedir (İlhan, Çiçekli Ayyıldız, & Eren, 2023). Bu alanda en kapsamlı çalışma ise Köseoglu ve arkadaşlarınca (2016) iş etiği üzerine yapılmıştır. Bu çalışma turizmde iş etiği üzerine gerçekleştirilen çalışmaların giderek arttığını göstermektedir. Ayrıca bu alanda uluslararası yazar işbirliklerinde de bir artış görülmektedir. Bununla birlikte alana öncülük eden bir araştırmacı ya da kurum bulunmamaktadır (Köseoglu vd., 2016).

Sonuç olarak bu çalışmaların içerisinde sadece birinin WoS veri tabanında yer alan dergilerdeki makaleleri incelemiş olması (Köseoglu vd., 2016) yukarıda ifade ettiğimiz soruların birçoğunun hala cevapsız olduğunu göstermektedir.

Yöntem

WoS, dünyanın önde gelen atıf indekslerinden biridir ve dünya çapında en yüksek etkiye sahip dergilerden, konferans bildirilerinden ve kitaplardan makalelerin kayıtlarını içermektedir. Bu nedenle araştırma verilerini 1993-2023 Şubat zaman aralığında Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan turizmde etik konulu yayınlar oluşturmaktadır. Arama terimi olarak konu başlığında "etik" anahtar kelimesi kullanıldı. Veriler WoS "Konaklama, Eğlence, Spor ve Turizm" kategorisi, doküman dili İngilizce, türü makale ile sınırlandırıldı. Ayrıca tüm dokümanlar incelenerek turizm ile ilişkisi olmayan dokümanlar devre dışı bırakıldı. Tüm bu aşamalar sonucunda analize dâhil edilebilecek 164 makaleye ulaşıldı.

Analiz aşamasında ilk olarak makalelerin performans yapılarını gösteren grafik ve tablolar oluşturuldu. Daha sonra ise araştırmaların kavramsal yapısını ortaya koymak amacıyla Vosviewer ve R-Bibliometrix yazılımlarından faydalanılarak kelime birlikteliği ağları, trend konu ve tematik harita grafikleri oluşturuldu.

Bulgular ve Yorumlar

Tanımlayıcı bulgular

Turizm alanında etik, önemi giderek artan önemli bir araştırma konusudur. Tablo 1'de 2023 yılı Şubat ayına kadar bu konu üzerine gerçekleştirilen makaleler ve turizmde etik alanının gelişimine ilişkin bilgiler verilmektedir. Turizmde etik konusuna odaklanan bu araştırmada 449 yazar tarafından gerçekleştirilen 218 makale incelenmiştir. Makale başına ortalama atıf 20.32'dir ve bunların yalnızca 68'i tek yazarlı olduğu gözlemlenmiştir. Uluslararası ortak yazarlık oranı %29.88'dir. İlaveten makalelerin kalitesine ilişkin bilgi veren (Garrigos-Simon, Narangajavana-Kaosiri, & Lengua-Lengua, 2018) h ve g-index değerleri de tablo 1'de belirtilmektedir.

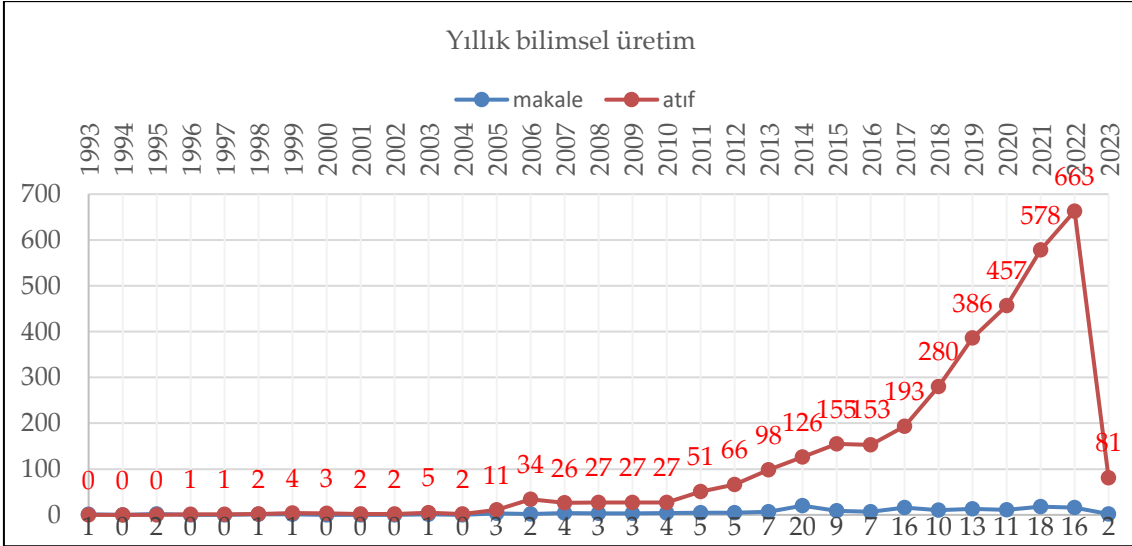
Tablo 1. Tanımlayıcı bilgiler

Zaman aralığı	1993:2023 Şubat arası
Doküman sayısı	164
Yıllık büyüme oranı %	4.73
Doküman başına ortalama atıf	21.1
Referans sayısı	8628
Artı anahtar kelime (Keywords Plus)	419
Yazar anahtar kelime	620
Yazar	343
Tek yazarlı doküman	47
Doküman başına ortak yazarlık	2.45
Uluslararası ortak yazarlık %	29.88
Atıf	3461

Atıf/yıl	115.36
Atıf/doküman	20.94
h-index	34
g-index	52

Yıllık yayın ve atıf eğilimi

Yayın ve atıf eğilimi Şekil 1’de görülmektedir. Turizm alanında etik başlıklı makaleler incelendiğinde yıl bazında önemli bir artışın olmadığı görülmektedir. Ortaya konan makalelerin büyük bir çoğunluğunun 2010 yılından sonra gerçekleştirildiği ve yıllar itibari ile yayın üretiminde dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte son 10 yılda üretilen makalelerin aldığı atıflar geçmişten günümüze düzenli olarak arttığı gözlemlenmiştir.

Şekil 1. Etik konulu son 30 yıllık makale ve atıf grafiği

Turizmde etik konusunu ele alan en etkili araştırmalar

Bibliyometrik analizde yüksek atıf alan dokümanlar bilgi üretiminde önemli bir role sahip etkili araştırmalar olarak kabul edilmektedir. Alanın değerlendirilmesinde bu yayınların katkısı önemlidir (Singh, P. S., & Bashir, 2023). Tablo 2’de turizmde etik alanında gerçekleştirilen ve en fazla atıf alan ilk 10 araştırmayı göstermektedir. Ayrıca çalışmada yayınlandığı yıldan bağımsız olarak makalelerin etkisini ortaya koyan ortalama atıf miktarları da hesaplanmıştır. Tablo 2’ye göre dokümanların almış olduğu atıflar, toplam atıfların %35.07’sini oluşturmaktadır. Turizmde etik alanında en fazla atıf alan çalışma Kim ve Brymer (2011)’a aittir. Bunu sırası ile Jamal ve Camargo (2014) ve Holden (2003) takip etmektedir. Araştırmaların almış olduğu atıfların yıllık görünümüne bakıldığında Dhar (2016) tarafından yapılan “Ethical leadership and its impact on service innovative behavior: The role of LMX and job autonomy” adlı araştırmanın en etkili çalışma olduğu görülmektedir.

Tablo 2. En etkili ilk 10 araştırma

Yazar	Dergi	Makale	Top.atıf	Atıf/yıl
(Kim ve Brymer, 2011)	International Journal of Hospitality Management	The effects of ethical leadership on manager job satisfaction, commitment, behavioral outcomes, and firm performance	183	14.08
(Jamal & Camargo, 2014)	Journal of Sustainable Tourism	Sustainable tourism, justice and an ethic of care: Toward the just destination	158	15.80
(Holden, 2003)	Annals of tourism research	In need of new environmental ethics for tourism?	154	7.33
(Macbeth, 2005)	Annals of tourism research	Towards an ethics platform for tourism.	150	7.89
(Dhar, 2016)	Tourism Management	Ethical leadership and its impact on service innovative behavior: The role of LMX and job autonomy.	137	17.03
(Malone, McCabe, & Smith, 2014)	Annals of Tourism Research,	The role of hedonism in ethical tourism	103	10.30
(Holden, 2009)	Annals of Tourism Research,	The environment-tourism nexus: Influence of market ethics	94	6.27
(Hultsman, 1995)	Annals of Tourism Research,	Just tourism: An ethical framework	90	3.10
(Malloy & Fennell, 1998)	Tourism Management	Codes of ethics and tourism: An exploratory content analysis	80	3.08
(Huimin & Ryan, 2011)	International Journal of Hospitality Management	Ethics and corporate social responsibility – An analysis of the views of Chinese hotel managers	65	5

Anahtar kelimeler

Anahtar kelimeler alanın en çok çalışılan konularını ve bilgi yapısını göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmada hem yazar anahtar kelimeleri (Authors keywords) hem de atıf yapılan makalelerin başlıklarından otomatik olarak üretilen artı kelimeler (Keywords plus) dikkate alındı (Jiménez-García, Ruiz-Chico, Peña-Sánchez, & López-Sánchez, 2020). Araştırmada WoS veri tabanında indekslenen 164 makalede yazarların 620 anahtar kelime kullandıkları görülmektedir. Bu anahtar kelimeler içerisinde en az 5 kez birlikte bulunan 9 kelime tespit edilmiştir (bkz. Tablo 3). Diğer kelimelerle birlikte en sık kullanılan kelime “etik” tir. Bunu şirket sosyal sorumluluğu ve etik liderlik kelimeleri

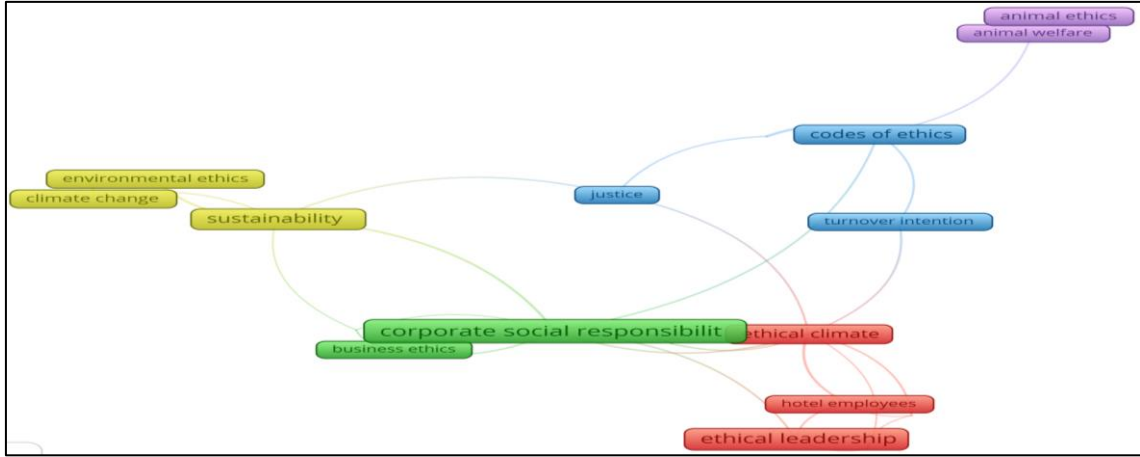
izlemektedir. En fazla kullanılan artı anahtar kelime “turizm” dir. Bunu sırası ile davranış ve yönetim kelimeleri takip etmektedir.

Tablo 3. En sık kullanılan yazar ve artı anahtar kelimeler

Yazar anahtar kelimeleri	sıklık	Artı anahtar kelime	sıklık
ethics	45	tourism	21
corporate social responsibility	15	behavior	17
ethical leadership	14	management	17
sustainability	13	perceptions	17
ethical climate	9	performance	17
tourism	8	decision-making	15
codes of ethic	8	Business ethic	14
hospitality	5	commitment	14
ethical tourism	5	corporate social responsibility	14

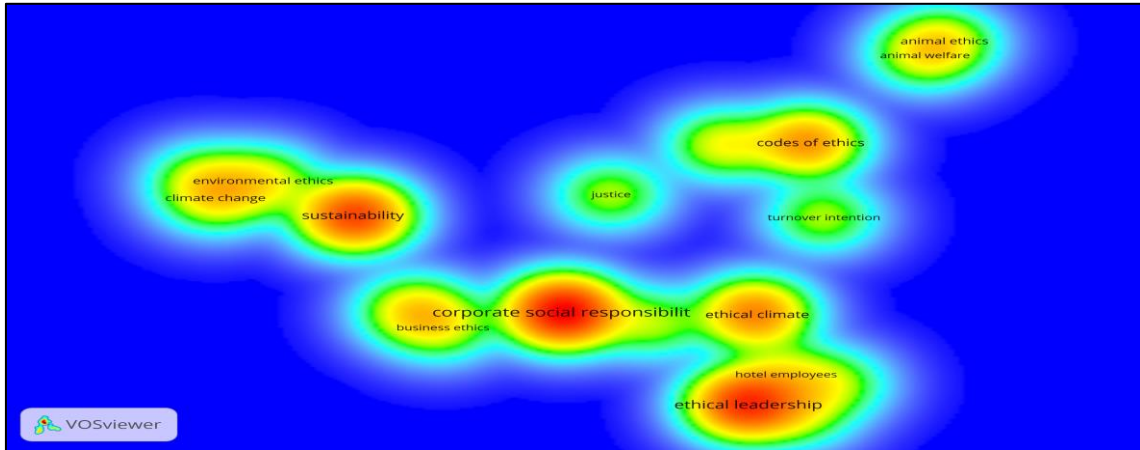
Kelime birlikteliği ağları ve yoğunluğu

Şekil 2 kelime birlikteliği ağlarını göstermektedir. Bu analize başlamadan önce aynı anlama gelecek bazı kelimelerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda “csr” ile “corporate social responsibility”, “social responsibility” ile “corporate social responsibility”, “code of ethics” ile “codes of ethics”, “sustainability” ile “sustainable tourism” ve “ethical work climate” ile “ethical climate” birleştirildi. Bu aşama sonucunda analiz yapıldığında 620 kelime içerisinde en az 3 kez birlikte görünme şartını 25 kelimenin sağladığı görülmektedir. İlâveten bu kelimeler arasında en sık birlikte görünen kelime “ethics”dir. Bu kelime veri elde etmede kullanıldığından bu sıklıkla ağ içerisinde yer alması doğaldır. Ayrıca “turizm” kelimesi de araştırmanın bilim alanını temsil etmektedir. Bu kelimelerin analize dâhil edilmesi etik konusu altında yer alan diğer konular arası ilişki yapılarını görmemizi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu kelimeler analiz dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla 23 kelime analize dâhil edilmiştir. Bu kelimeler içerisinde ise 4 kelimenin birbirleri ile ilişkili olmadığı görülmektedir. Geriye kalan 19 kelimenin ağ yapıları Şekil 2’de gösterilmektedir. Program birbirleri ile ilişkili 4 kelime grubu belirlemektedir. Sıklık düzeyi arttıkça çerçevelerin büyüklüğü de artmaktadır. Çerçeveler arası mesafe azaldıkça ilişkinin düzeyi de artmaktadır. Aynı renkteki kelimeler aynı gruba aittir. Sürdürülebilirlik, iklim değişikliği, çevresel etik sarı kümede yer almaktadır. Şirket sosyal sorumluluğu, iş etiği, restoran ve ağırlama hizmetleri kelimeleri yeşil kümeye aittir. Etik kodlar, adalet, deontoloji, iş değiştirme eğilimi kırmızı kümede bulunmaktadır. Hayvan refahı ve hayvan etiği mor kümeye aittir. Bu kümenin ağ ilişkilerine bakıldığında hayvan etiği anahtar kelimesinin diğerlerine göre daha uzakta konumlandığı görülmektedir. Etik liderlik, etik iklim, otel endüstrisi, otel çalışanları ve işyeri maneviyatı kırmızı kümede bulunmaktadır.

Şekil 2. Kelime birlikteliği ağı

Şekil 3 en sık kullanılan kelimelere ilişkin yoğunluk görselleştirmesini yansıtmaktadır. Yoğunluk haritasına göre bir noktanın rengi noktanın yakınındaki madde sayısına ve yakın maddelerin önemine bağlıdır. Bu görsel haritanın genel yapısının bir görünümünü elde etmek ve haritadaki en önemli alanlara dikkati yöneltmek için bilhassa kullanışlıdır (van Eck & Waltman, 2010). Bu görselleştirme birbirine yakın konumlanan kelimelerin yoğunluk alanlarını belirlemeye sağlar. Kelimelerin sıklık düzeyi arttıkça renkleri de kırmızıya doğru değişmektedir. Birbirine yakın ve daha sık kullanılan kelimeler aynı bulut kümesi içerisinde yer almaktadır. Şekil 3 incelendiğinde turizmde etik konulu araştırmalar içerisinde en fazla etik liderlik, sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk konularına odaklanıldığı görülmektedir.

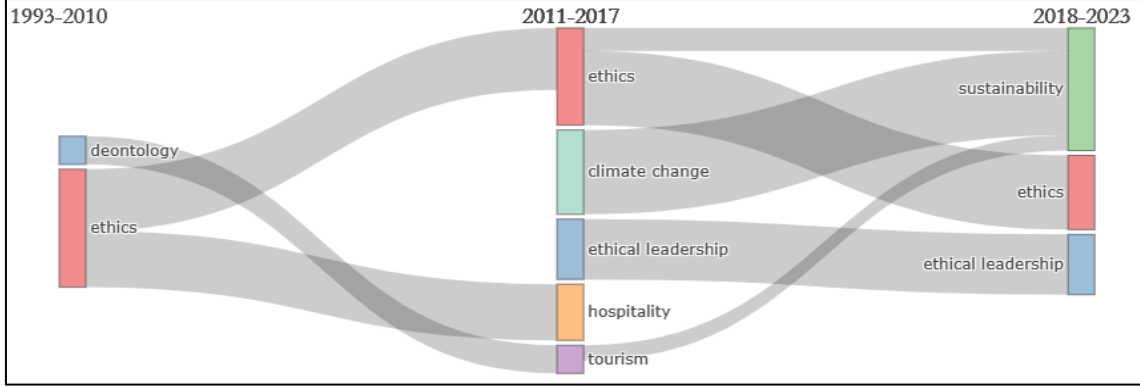

Şekil 3. Kelime yoğunluğu

Tematik analiz

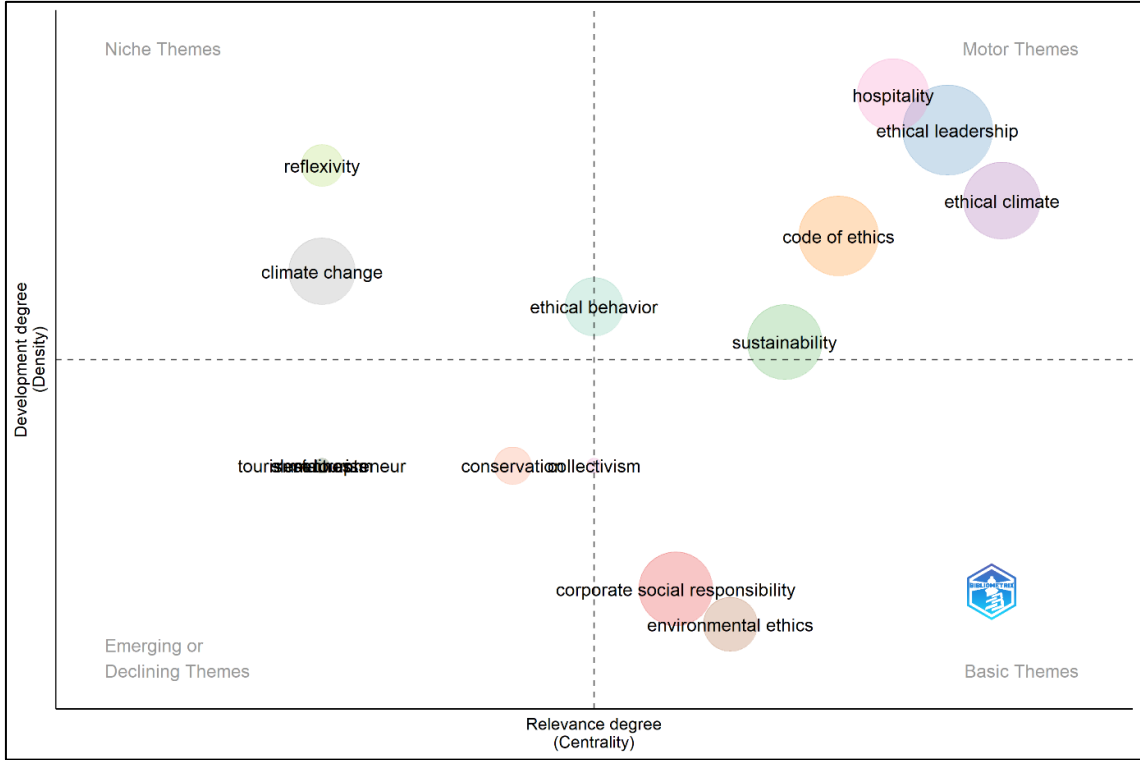
Şekil 4, yazar anahtar kelimelerine dayalı olarak temaların gelişimini göstermektedir. Tematik değerlendirme 2011 yılı öncesi, 2011 ve 2017 arası ve 2018 sonrası olmak üzere üç dilim halinde yapılmaktadır. "Etik" bu araştırmanın temel konusu olduğu için her üç dilimde de önemli bir tema olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ikinci dilimde "etik liderlik" ve "iklim değişikliği" konularının ön plan çıktığı görülmektedir. "Etik liderlik" son dilimde de önemli konular arasında yer almaya devam etmektedir. Diğer taraftan

“iklim değişikliği” sürdürülebilirlik ile ilişkili olduğundan son dönem de “sürdürülebilirlik” baskın araştırma konusudur.

Şekil 4. Kelime değerlendirme

Bu çalışmada yapılan diğer bir analiz de turizmde etik araştırmaların tematik haritasıdır. Tematik haritalar amacı alanın mevcut durumunu görmeyi ve sürdürülebilir bir geleceği olup olmadığına ilişkin fikir edinebilmeyi sağlar. Bu analiz bir alandaki tematik alanların gelecek araştırma gelişiminin potansiyelini dikkate alarak paydaş ve araştırmacılara bilgi sağlamada yardımcıdır (Agbo vd., 2021). Tematik harita yoğunluk ve merkeziliği gösteren iki koordinat sisteminden oluşur (Seyhan & Özzybektaş, 2021). Tematik analiz, temaları elde etmek için yazarların anahtar kelime kümelerini ve aralarındaki bağlantıları alır. Bu temalar özelliklerle (yoğunluk ve merkezilik) karakterize edilir. Merkezilik seçilen temanın önemini, yoğunluk ise gelişimini ölçmektedir. Diyagram 4 bölümden oluşmaktadır. Diyagramda yer alan her küme bir daire ile gösterilmektedir. Daire adları kümeye ait olan ve daha yüksek oluşum değerine sahip olan sözcüklerdir. Daire boyutu küme sözcük oluşumuyla orantılıdır. Dairelerin yeri Callon merkezilik ve yoğunluğuna göre belirlenmektedir. Sağ üstte yer alan bölüm motor temalardan oluşmaktadır. Bu temalar yüksek merkezilik ve yüksek yoğunluğa sahiptir. Alanın gelişimi açısından temel ve önemlidir. Şekil 5'e göre bu araştırmanın yazar anahtar kelimeleri dikkate alınarak oluşturulan motor temaları 5 kümede toplanmaktadır. Bu kümeler "hospitality" (frekans: 21), "ethical leadership" (frekans: 45), "ethical climate" (frekans: 26), "code of ethics" (frekans: 29) ve "sustainability" (frekans: 24) sözcükleri ile temsil edilmektedir.

Şekil 5. Turizmde etik alanında yapılan araştırmaların yazar anahtar kelimelerinin tematik haritası

Sağ alt bölüm temel temaları göstermektedir. Yüksek merkezilik ve düşük yoğunlukla karakterize edilmektedir. Diğer bir deyişle bu alandaki temalar araştırma alanı içi önemlidir fakat geliştirilmemiştir. Genel konuları içermektedir. Birçok çalışma bu alanda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın basit temaları iki kümeden oluşmaktadır. Birinci kümeyi "corporate social responsibility" (frekans: 23), ikinci kümeyi ise "environmental ethics" (frekans: 10) temsil etmektedir.

Sol üst bölüm niş temaları temsil eder ve ileri düzey gelişmiş ancak izole temalar burada yer alır. Yüksek yoğunluk düşük merkeziliğe sahiptir. Alanda yoğun olarak çalışılmakla beraber diğer alanlarla bağlantısı zayıftır. Bu çalışmada "reflexivity" (frekans: 6) ve "climate change" (frekans: 17) sözcüklerinin temsil ettiği iki küme bulunmaktadır.

Sol alt bölüm ortaya çıkan ya da yok olan temaları temsil eder. Düşük merkezilik ve düşük yoğunluklu temalar burada yer alır. Hem az çalışılmış hem de diğer alanlarla bağlantısı zayıftır. Araştırma alanı için önemli değildir. Yazar anahtar kelimelerine göre turizmde etik araştırmalarının ortaya çıkan ya da azalan temalarını "tourism entrepreneur" (frekans: 2) ve "conservation" (frekans: 5) kümeleri temsil etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada turizm alanında etik ile ilgili araştırmaların kavramsal yapısını ortaya koymaya yönelik bir bibliyometrik analiz yönetimi olan bilim haritalama tekniklerinden kelime birlikteliği kullanıldı. Araştırma kapsamında SSCI indekste yer alan 164 adet turizmde etik üzerine yazılmış makale analiz edildi. Kelime birlikteliği ağları, tematik gelişim ve eğilim haritaları oluşturuldu.

Mevcut çalışma turizmde etik literatürünün performansını, önemli araştırma konularını, dönemler itibari ile gelişimini ve gelecekteki durumu ortaya koyarak alanın kapsamlı bir görünümünü sunmaktadır. Böylece, bilim adamlarının mevcut araştırma gündemlerini iyileştirmelerine ve yeni araştırma gündemleri başlatmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Net bir gündem olmadığında, araştırma genellikle gelişigüzel yapılır, alanı ilerletmez ve pratik alana bir katkı sunulamaz (Köseoğlu vd., 2016).

Araştırma bulgularına göre ulaşılan en önemli sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir: Turizmde etik üzerine yapılan araştırmaların sayısı ve etkisi her yıl artmaktadır. Diğer bir söylemle turizmde etik konusu araştırmacıların ilgisine çekmektedir. Bu bulgu Köseoğlu ve arkadaşlarının (2016) çalışmasının sonuçları ile benzerdir. Ayrıca her ne kadar sadece Türkiye’de ki dergilerde yayımlanan makaleleri ele almış olsalar da Erdoğan Morçin ve Aşıroğlu’nun (2020) çalışmasının sonuçlarını da destekler niteliktedir. Fennell (2015) bu durumu turizmde karşılaşılan ekonomik, sosyal ve çevresel problemlerin çözümünde etik konuların öneminin giderek daha fazla anlaşılması ile Weeden (2002) ise etik değerlerin benimsenmesinin turizm işletmelerine kalite ve değer katması, işletmeler için önemli bir rekabet aracı olması ile açıklamaya çalışmaktadır.

Diğer önemli bir sonuca göre turizmde etik literatürünü şu temel konu alanlarına göre kümelemek mümkündür; birinci grubu turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel yönünün gelişimde etik hareket edilmesi, diğer bir deyişle turizmin sürdürülebilir gelişimi için etik kurallara uyulmasını öneren çalışmalar oluşturmaktadır. Bu sonuç turizmde sürdürülebilirlik ve etik ilişkisinin gelecekte de önemli bir araştırma konusu ve hatta bir turizm geliştirme politikası olarak benimsenebileceğine bir işaret olarak görülebilir. Nitekim sürdürülebilirlik ve etik ilişkisinin önemini konu alan birçok çalışmada da bu durum vurgulanmaktadır (Jamal & Camargo, 2014; Jamal & Higham, 2021; Wang, 2014).

Ayrıca alanın dönemler itibari ile tematik gelişimine baktığımızda turizmde etik ana başlığı altında yer alan araştırma konularının çok fazla bir değişkenlik göstermediği görülmektedir. Sürdürülebilirlik ve etik liderlik önemli alt başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanın tematik haritasına baktığımızda kurumsal sosyal sorumluluk ve çevresel etik önemli olmakla birlikte gelişmemiş araştırma konularıdır. İlâveten turizm girişimciliği, koruma ve kolektivizm önemsiz ve gelişmemiş araştırma konuları arasındadır. Araştırmacıların gelecekte bu alanda çalışmalar yapması alanın gelişimi açısından önemli olacaktır.

Bu çalışmada WoS veri tabanında yer alan ve turizm alanında etik üzerine yazılan araştırma makaleleri ele alınmaktadır. Bu makaleler sadece öneli turizm dergilerinde ve SSCI indekste yer almaktadır. Veriler elde edilirken anahtar kelime olarak sadece “ethic” kullanılmıştır. Gelecekteki araştırmalarda yazarların farklı anahtar kelime, doküman türleri, veri tabanı ve dergileri araştırmalarına dahil ederek araştırmayı tekrarlamalarını önermekteyiz. Yeni çalışmalar bu çalışmanın ve bundan önce gerçekleştirilen çalışmaların (Baytok, Boyraz, Çetin, Mutlu, & Katircioğlu, 2019; Köseoğlu vd., 2016; Morçin & Aşıroğlu, 2020; Sunar, 2021) sonuçlarını genişletecek ve ilgili literatürün gelişimine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Agbo, F. J., Oyelere, S. S., Suhonen, J., & Tukiainen, M. (2021). Scientific production and thematic breakthroughs in smart learning environments: A bibliometric analysis. *Smart Learning Environments*, 8(1), 2-25.
- Akbaba, A., & Erenler, E. (2011). *Etik Karar Verme Ve Cinsiyet Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma*. (31), 447-464.
- Ali, M., & Hassan, M. (2023). Green management practices and trust for green behavioral intentions and mediation of ethical leadership. An attribution theory perspective in tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(9), 3193-3215.
- Aydın, E., Şimşek, A., & Çilesiz, E. (2016). Potansiyel iş gücü olarak turizm öğrencilerinin etik eğilimlerinin belirlenmesi: Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesine yönelik bir uygulama. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 20-42.
- Bağış, M., & Ardıç, K. (2021). Changes in the Intellectual Structure of Business Ethics: A Review of The Journal of Business Ethics, 2000-2020. *Turkish Journal of Business Ethics*, 14(2), 1-23.
- Baytok, A., Boyraz, M., Çetin, A., Mutlu, H., & Katircioğlu, E. (2019). Etik ve Sosyal Sorumluluk Konulu Bildirilerin Bibliyometrisi: Ulusal Turizm Kongreleri Örneği (2009-2017). *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Chen McCain, S., Tsai, H., & Bellino, N. (2010). Organizational justice, employees' ethical behavior, and job satisfaction in the casino industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(7), 992-1009.
- Crozier, G. K. D., & Baylis, F. (2010). The ethical physician encounters international medical travel. *Journal of Medical Ethics*, 36(5), 297-301.
- Dhar, R. L. (2016). Ethical leadership and its impact on service innovative behavior: The role of LMX and job autonomy. *Tourism Management*, 57, 139-148.
- Efendi, M., & Tandaoğan, G. K. (2019). Yerli turistlerin paket turlarda yaptıkları etik dışı davranışlar üzerine turist rehberleri gözüyle bir değerlendirme. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(1), 21-33.
- Erdoğan Morçin, S., & Aşıroğlu, B. (2020). Türkiye'de yayımlanan turizm ve etik konulu makalelerin bibliyometrisi (2003-2019). *Journal of Recreation and Tourism Research*, 7(4), 613-641.
- Fennell, D. A. (2015). Ethics in Tourism. İçinde G. Moscardo & P. Benckendorff (Ed.), *Education for Sustainability in Tourism: A Handbook of Processes, Resources, and Strategies* (ss. 45-57). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Garrigos-Simon, F., Narangajavana-Kaosiri, Y., & Lengua-Lengua, I. (2018). Tourism and Sustainability: A Bibliometric and Visualization Analysis. *Sustainability*, 10(6), 1976.
- Gönenç, F. İ. (2016). Hukuki ve etik boyutuyla medikal turizm. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 1173-1184.
- Haldorai, K., Kim, W. G., Chang, H. (Sean), & Li, J. (Justin). (2020). Workplace spirituality as a mediator between ethical climate and workplace deviant behavior. *International Journal of Hospitality Management*, 86, 102372.
- Holden, A. (2003). In need of new environmental ethics for tourism? *Annals of Tourism Research*, 30(1), 94-108.
- Holden, A. (2009). The Environment-Tourism Nexus: Influence of Market Ethics. *Annals of Tourism Research*, 36(3), 373-389.

- Holden, A. (2019). Environmental ethics for tourism-the state of the art. *Tourism Review*, 74(3), 694-703.
- Huimin, G., & Ryan, C. (2011). Ethics and corporate social responsibility – An analysis of the views of Chinese hotel managers. *International Journal of Hospitality Management*, 30(4), 875-885.
- Hultsman, J. (1995). Just tourism: An ethical framework. *Annals of Tourism Research*, 22(3), 553-567.
- İlhan, İ., Çiçekli Ayyıldız, S., & Eren, A. S. (2023). Turist Rehberliği Meslek Etiği Konulu Ulusal Makale ve Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 6(1), 1-11.
- Jamal, T., & Camargo, B. A. (2014). Sustainable tourism, justice and an ethic of care: Toward the Just Destination. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(1), 11-30.
- Jamal, T., & Higham, J. (2021). Justice and ethics: Towards a new platform for tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2-3), 143-157.
- Jiménez-García, M., Ruiz-Chico, J., Peña-Sánchez, A. R., & López-Sánchez, J. A. (2020). A Bibliometric Analysis of Sports Tourism and Sustainability (2002–2019). *Sustainability*, 12(7), 2840.
- Kim, W. G., & Brymer, R. A. (2011). The effects of ethical leadership on manager job satisfaction, commitment, behavioral outcomes, and firm performance. *International Journal of Hospitality Management*, 30(4), 1020-1026.
- Köseoglu, M. A., Sehitoglu, Y., Ross, G., & Parnell, J. A. (2016). The evolution of business ethics research in the realm of tourism and hospitality: A bibliometric analysis. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(8), 1598-1621.
- Lasakova, A., Remisova, A., & Abratzky, D. V. (2022). Ethics programs in business and management literature: Bibliometric analysis of performance, content, and trends. *Ethics & Bioethics*, 12(1-2), 92-107.
- Lee, L. Y.-S., & Tsang, N. K. F. (2013). Perceptions of Tourism and Hotel Management Students on Ethics in the Workplace. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 13(3), 228-250.
- Lim, W. M., Cabral, C., Malik, N., & Gupta, S. (2023). How does ethical climate enhance work–family enrichment? Insights from psychological attachment, psychological capital and job autonomy in the restaurant industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(5), 1713-1737.
- Luria, G., & Yagil, D. (2008). Procedural justice, ethical climate and service outcomes in restaurants. *International Journal of Hospitality Management*, 27(2), 276-283.
- Macbeth, J. (2005). Towards an ethics platform for tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 962-984.
- Malloy, D. C., & Fennell, D. A. (1998). Codes of ethics and tourism: An exploratory content analysis. *Tourism Management*, 19(5), 453-461.
- Malone, S., McCabe, S., & Smith, A. P. (2014). The role of hedonism in ethical tourism. *Annals of Tourism Research*, 44, 241-254.
- Morçin, S. E., & Aşıroğlu, B. (2020). Türkiye’de Yayımlanan Turizm ve Etik Konulu Makalelerin Bibliyometrisi (2003-2019). *Journal of Recreation and Tourism Research*, 7(4), 613-641.
- Radha, L., & Arumugam, J. (2021). The Research Output of Bibliometrics using Bibliometrix R Package and VOS Viewer. *Shanlax International Journal of Arts, Science and Humanities*, 9(2), 44-49.

- Ramos-Hidalgo, E., Orta-Perez, M., & Agusti, M. A. (2021). Ethics and Social Responsibility in Family Firms. Research Domain and Future Research Trends from a Bibliometric Perspective. *Sustainability*, 13(24), 14009.
- Seyhan, F., & Özzeybektaş, M. (2021). Sağlık Turizmi Konusunda Yapılan Çalışmaların "R Tabanlı" Bibliyometrix Analizi. *Social Sciences Studies Journal*, 7(81), 1569-1586.
- Singh, R., P. S., S., & Bashir, A. (2023). The Journal of Convention and Event Tourism: A retrospective analysis using bibliometrics. *Journal of Convention & Event Tourism*, 24(1), 87-108.
- Snyder, J., Crooks, V. A., & Johnston, R. (2012). Perceptions of the Ethics of Medical Tourism: Comparing Patient and Academic Perspectives. *Public Health Ethics*, 5(1), 38-46.
- Sunar, D. T. (2021). Otel İşletmelerinde Etik Konulu Ulusal Alanyazında Yayınlanmış olan Makale ve Tezlerin Bibliyometrisi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Uysal, O. O. (2010). Business Ethics Research with an Accounting Focus: A Bibliometric Analysis from 1988 to 2007. *Journal of Business Ethics*, 93(1), 137-160.
- Vallaster, C., Kraus, S., Lindahl, J. M. M., & Nielsen, A. (2019). Ethics and entrepreneurship: A bibliometric study and literature review. *Journal of Business Research*, 99, 226-237.
- van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Veledar, B., & Basic, M. (2021). A Bibliometric Overview of Business Ethics. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 1, 1-20.
- Wang, C.-J. (2014). Do ethical and sustainable practices matter?: Effects of corporate citizenship on business performance in the hospitality industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(6), 930-947.
- Weeden, C. (2002). Ethical tourism: An opportunity for competitive advantage? *Journal of Vacation Marketing*, 8(2), 141-153.